

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА 3 1955 ГОДА ●

● NO.34 (3442) ●

● ЧАЦВЕР, 10 ВЕРАСНЯ, 2015

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Спадчына, якая ў крыві
Уладальнікамі “Генетычнага пашпарта здароўя” сталі ўжо больш за 3000 беларусаў **Стар. 2**

Удмурцкі след на Пухавіччыне
Згадка пра тое, як народны пісьменнік Удмурці Вячаслаў Ар-Сяргі напісаў верш пра вёску Зацітава Слабада **Стар. 3**

Грушаўка. Рэйтан. Свята
На радзіме знакамітага грамадскага дзеяча Тадэвуша Рэйтана ў Ляхавіцкім раёне прайшлі адразу два фэсты ў адзін дзень **Стар. 4**

ВІНШУЕМ!

Касцюмы, спевы і душа

Масквічка
Ірына
Капчынская
ўшанавана
медалём
Францыска
Скарыны

Іван Ждановіч

Ірына Капчынская — мастацкі кіраўнік Беларускага фальклорна-этнаграфічнага ансамбля “Кірмаш”. “Гэтай узнагароды яна ўдасноена за значны асабісты ўклад ва ўмацаванне культурных сувязяў паміж Беларуссю і Расіяй”, — гаворыцца ў паведамленні прэс-службы Прэзідэнта.

Віншую, Ірына Германаўна! Вашая падзвіжніцкая праца сапраўды заслугоўвае вялікай павагі!

Газета наша расказвала пра супляменніцу (“Калі ў сэрцы дзве радзімы”: ГР, 24.01.2008). Яна даўно займаецца рэканструкцыяй беларускіх строяў. Касцюмы “працуюць” на сцэ-

Ірына Капчынская з супляменнікамі ў Маскве: Герой Расіі Алег Навіцкі ды Васіль Красоўскі

не, творчых вечарынах у Маскве і зае межамі разам з беларускімі песнямі. А рухае праекты, пэўна, беларуская душа масквічкі. Дарэчы, у некаторых інтэрв’ю супляменніца (родавыя карані яе — з Гродзеншчыны) кажа: з яе цікавасці да народных строяў узнік “Кірмаш”. А ў інтэрнэт-тэксце “Огонек традиции” (7.10. 2007) сустрака-

ем “адкрыццё” масквічоў (падаем на мове арыгіналу): “А беларусы не так уж просты!” — сказала мая соседка слева. І правда, мы знаём толькі адну “бульбу”, а вот такое пение — озорное, зазывное, горловое какое-то, с современной терминологии даже эротическое — нам показалось внове. Во время перерыва исполнительница

белорусских народных песен Ирина Германовна Копчинская сказала: “Истинная белоруска проснулась во мне, когда у меня вдруг прорезалось какое-то особое, горловое пение. Мне стало интересно открывать те песни, которые уже никто не помнит, не знает. Так я увожу людей в другой мир: мир забытой белорусской песни”.

500 гадоў
друкуем.
І чытаем!

У Шчучыне дадзены старт падрыхтоўцы да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання

У шэрагу розных мерапрыемстваў, якія поўнілі Дзень беларускага пісьменства ў Шчучыне, была і прэзентацыя шостага па ліку тома факсімільнага перавыдання кніжнай спадчыны Францыска Скарыны. Асаблівы сэнс дзеі ў тым, што менавіта пад час Свята слова дадзены старт падрыхтоўцы да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання.

Выдавецкі праект “Кніжная спадчына Францыска Скарыны” рэалізуецца з 2013 года, завершыцца ў 2017-м: калі будзе адзначана знакавы для ўсходнеславянскага свету юбілей. Сэнс перавыдання кнігі першадрука, якія зберагаюцца ў розных бібліятэках свету, можна акрэсліць лічбамі: 1517—2017. Ініцыятарамі ды асноўнымі выканаўцамі праекта сталі Банк БелВЭБ і Нацыянальная бібліятэка. Том, прэзентаваны ў Шчучыне — першы з ліку новых шасці, якія пачылі свет і ў хуткім часе будуць прэзентаваны. Першы ж асобнік тома перададзены ў дар Шчучынскай цэнтральнай раённай бібліятэцы.

ПЕРСПЕКТЫВЫ

З наваколлем — у гармоніі

Іна Ганчаровіч

У Мінску прайшла вялікая прэс-канферэнцыя з нагоды 55-годдзя Мінпрыроды

Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя “нарадзілася” 29 жніўня 1960 года: тады паводле пастановы Саўміна БССР утварыўся Дзяржкамтэт па ахове прыроды. Яму даручылі зберагаць, аднаўляць і ўзбагачаць прыродныя рэсурсы. У 1994-м камітэт стаў Міністэрствам. Цяпер яно займаецца і праблемамі геалогіі, гідраметэаралогіі, адыходаў ды шмат чым іншым. Пра тое, чым жыве Мінпрыроды, куды рухаецца, гаварылі Міністр Андрэй Каўхута ды іншыя адказныя работнікі на юбілейнай прэс-канферэнцыі.

Міністр, а ён геолог па адукацыі, нагадаў, што ў краіне ёсць значныя запасы карысных выкапняў. “Беларусь поўнаасцю забяспечвае

сябе калійнымі і каменнымі солямі, вапнавай і цэментнай сыравінай, будаўнічымі пяскамі, каменем, торфам... — удакладніў Андрэй Каўхута. — Нядаўна ў Прыпяцкім прагіне Гомельскай вобласці адкрыта новае радовішча нафты: Шацілкаўскае. Запасы, паводле папярэдніх дадзеных, значныя”. Усяго ж у краіне адкрыта каля 80 радовішчаў, штогод здабываецца каля 1,6 мільёна тон нафты. Беларусь — на 64-м месцы ў сусветным рэйтынгу па яе здабычы.

Кіраўніца ўпраўлення аналітычнай працы, дзяржапалітыкі і рэгулявання ў сферы аховы навакольнага асяроддзя Наталля Жаркіна расказала пра створаную 20 гадоў таму Нацыянальную сістэму маніторынгу навакольнага асяроддзя. На падставе тых дадзеных спецыялісты могуць даваць ацэнкі, рабіць прагнозы на будучыню, прымаць кіраўнічыя рашэнні. “Апошні дадзеныя маніторынгу дазва-

ляюць нам ацэньваць стан нашага навакольнага асяроддзя як стабільны, чым мы вельмі ганарымся”, — падкрэсліла супрацоўніца Міністэрства. Важнай прыладай забеспячэння экабяспекі ды ўстойлівага развіцця Жаркіна назвала “зялёную” эканоміку — новы кірунак працы міністэрства, які актыўна развіваецца. У аснове “зялёнай” эканомікі, як вядома, “чыстыя” тэхналогіі вытворчасці, калі адначасова вырашаюцца эказадачы і падвышаецца дабрабыт і якасць жыцця людзей. “Мы павінны ўлічваць сусветныя тэндэнцыі, і таму Мінпрыроды ставіць задачу: пераацаніць тое стаўленне да прыродных рэсурсаў, якое ў нас ёсць сёння. Мы валодаем вялікімі рэсурсамі: як у нетрах, так і на паверхні зямлі, у самой зямлі. І для таго, каб зберагчы, захаваць іх якасць і не стварыць праблем у далейшым развіцці эканомікі, мы распрацоўваем такую стратэгію “зялёнай”

эканомікі, якая дазволіць палепшыць дабрабыт людзей і не паўплывае негатыўна на навакольнае асяроддзе”, — сказала Наталля Жаркіна.

“Зубрам — шэнген, унікальным аб’ектам — прыродаахоўны статус, а тых, хто квакае і поўзае — у эканоміку!” Вось гэтак напаяўжартам можна акрэсліць некаторыя з тых намаганняў, што прадымаюцца для абароны жывёльнага і расліннага свету, захавання біялагічнай і ландшафтнай разнастайнасці. “У краіне вядзецца актыўная праца па захаванні зубра, — адзначыла начальніца ўпраўлення біялагічнай і ландшафтнай разнастайнасці Наталля Мінчанка. — Беларусь цяпер — на першым месцы ў свеце па колькасці зуброў, якія жывуць у стане натуральнай волі. Пачыналі мы з 10 зуброў у 1940 годзе, цяпер прыйшлі да лічбы: больш за 1200. Сёння ж спецыялісты Міністэрства разам з польскімі калегамі

Браслаўшчына. Возера і храм у вёсцы Слабодка

рыхтуюць праект, каб стварыць і трансгранічныя папуляцыі зуброў, пашырыць арэалы іх пражывання”. Журналісты даведліся і пра развіццё ў краіне сеткі асабліва ахоўных тэрыторый. “Пачаткам фарміравання сістэмы асабліва ахоўных прыродных тэрыторый варта лічыць год 1983-ці, — звярнула ўвагу Наталля Мінчанка. — За гэты час ад 58 асабліва ахоўных прыродных тэрыторый мы прыйшлі да 1250. Раней такія

мясціны складалі 4,3 працэнта ад тэрыторыі краіны, сёння — 8,5 працэнта”. І гэтая лічба надалей будзе ўзрастаць. Бо, напрыклад, да канца 2015 года Міністэрства абвясціць аб фарміраванні яшчэ трох рэспубліканскіх заказнікаў.

Вялікую ўвагу спецыялісты Мінпрыроды звярнулі апошнім часам на ўключэнне ў эканамічную дзейнасць незапатрабаваных біярэсурсаў, якімі вельмі багатая Беларусь.

→ **Стар. 4**

НАВУКА І ПРАКТЫКА

Спадчына, якая ў крыві

Уладальнікамі “Генетычнага пашпарта здароўя” сталі ўжо больш за 3000 беларусаў

Іна Ганчаровіч

“Яксьць генаў цяжка змяніць, а вась папрацаваць над удасканаленнем іх працы — гэта цалкам рэальна”. Такое цікавае меркаванне пачула я ад Валянціны Лемеш, дырэктаркі Інстытута генетыкі і цыталогіі Нацыянальнай акадэміі навук. Многае, дадае вучоная, залежыць ад жадання чалавека... У мяне ж у галаве круцілася любімае многімі чатырохрадкоўе пра нашу фатальную спадчынасць: “Не размажеш гены пальцем, / Не раздавишь словно вошь: / Коль родился с острым жалцем — / С ним, родимым, проживешь!” І вась, аказваецца, такое апраўданне сваіх нейкіх праблем, а найчасцей уласнае ляготы генетыкай ужо не надта актуальнае. Змяніць свае гены, сапраўды, немагчыма, а вась падкарактаваць, калі трэба, ужо можна паспрабаваць, грунтуючыся на апошніх дасягненнях навукі.

Дыягностыка генаў

Як, аднак, працу генаў карэктаваць? Ёсць метады і падыходы, якія асвоілі навукоўцы Інстытута генетыкі і цыталогіі НАН Беларусі. “Генетычная дыягностыка — не даніна модзе, а рэальная неабходнасць, — пачынае апавед Валянціна Лемеш. — Гэта абсалютна новая ступень у развіцці медыцыны. Дзякуючы генетычнай дыягностыцы даведацца пра здароўе чалавека можна літаральна ўсё. І гэта, заўважу, вялікая дапамога спецыялістам рознага профілю ў барацьбе з хваробамі. Прычым з “запраграмаванымі”, якія сябе быццам бы і не праявілі, але схільнасць да іх закладзена ў генах канкрэтнага чалавека. Дык вась, правядзенне ГД для многіх дае шанец пазбегнуць шэрагу хвароб шляхам ліквідацыі правакацыйных фактараў рызыкі”.

Гены след на зямлі

Сёння ў Інстытуце генетыкі і цыталогіі створаны Рэспубліканскі банк ДНК. Выглядае досыць проста: з мінімальнай колькасці біяматэрыялу вылучаецца ДНК, дас-

У гэтай лабараторыі Інстытута праводзіцца генетычная дыягностыка

ледуецца і затым адпраўляецца на доўгатэрміновае захоўванне ў спецыяльныя маразільныя камеры з пастаяннай тэмпературай мінус 80 градусаў. Пабываць у спецыяльна абсталяваным памяшканні для захоўвання біяматэрыялаў мне пашчасціла, а зазірнуць у базу дадзеных — неінфармацыя сакрэтная. “Доўгатэрміновае захоўванне ДНК чалавека — гэта ў першую чаргу магчыма захаванне генафонду краіны, — распавядае Валянціна Лемеш. — Наш банк ДНК знаходзіцца ў стадыі станаўлення. Сёння ў гэтых велізарных халадзільніках захоўваецца каля 9000 узораў ДНК: і людзей з пэўнымі захворваннямі, і здаровых, розных узростаў. Ёсць ДНК этнічных беларусаў. Фарміраванне базы адкрые новыя магчымасці для

беларускай аховы здароўя і створыць у будучыні аснову для развіцця ў краіне персаніфікаванай медыцыны”.

Так што ў нас цяпер ёсць магчыма захаванне узор сваёй ДНК, і яго можна будзе выкарыстоўваць у далейшым у выпадку неабходнасці. А якая на тое будзе патрэба? Там паглядзім... Генетычная ж навучка рухаецца наперад сямімільнымі крокамі.

Парасон для здароўя

У Інстытуце генетыкі і цыталогіі НАН Беларусі можна атрымаць незвычайны медыцынскі дакумент: генетычны пашпорт здароўя. Ён мае рэальную юрыдычную сілу, яго не трэба мяняць з узростам, да таго ж яго немагчыма падрабіць. Сёння ўладальнікамі “Генетычнага пашпарта здароўя” сталі ўжо больш за 3000

беларусаў. “У нашым інстытуце працавалі тэхнолагіі генетычнага тэставання па 70 генах, — прадаўжае апавед Валянціна Аляксандраўна. — Даследаванне аднаго гена абыходзіцца кліенту ў межах 200 тысяч беларускіх рублёў: нашмат танней, чым у краінах Заходняй Еўропы ці Расіі. Таму едуць да нас і грамадзяне іншых краін. Нашы даследаванні дазваляюць выявіць схільнасць да такіх захворванняў як астэапароз, атэрасклероз, ішэмічная хвароба сэрца, дыябет II тыпу, хваробы органаў дыхання ды іншыя. Калі мы выяўляем прыроджаныя рызыкі захворвання гэтымі хваробамі, то даем чалавеку адпаведныя рэкамендацыі па ладзе жыцця, рацыёне харчавання, а часам і па ўжыванні лекавых прэпаратаў”.

Такія меры, лічаць спецыялісты, дапамагаюць чалавеку пераадоўваць спадчынныя праблемы са здароўем. Якім чынам? Мне бачыцца тое своеасаблівым парасонам, пад які

мы хаваемся ад дажджу. Сам дождж мы пры гэтым, як вядома, не адмяняем, аднак жа парасон дае магчыма не прамокнуць...

На заметку будучым мамам

Самы запатрабаваны напрамак дзейнасці па прадастаўленні медычна-генетычных паслуг Цэнтра геномных біятэхналогій, які створаны пры Інстытуце, — высвятленне прычын невыношвання жанчынай дзіцяці пад час цяжарнасці. Гэта, патлумачылі мне, вельмі актуальная праблема ва ўсім свеце. На жаль, бывае, што абсалютна здаровая жанчына не можа вынасіць дзіця, і лекар не знаходзіць прычыну. А праблема можа быць у генах. На пачатку цяжарнасці ў некаторых жанчын актывізуецца ген, які ўзмацняе рызыку ўзнікнення трамбозаў. Пры карэкціроўцы яго працы, прычым цалкам бяскрыўднымі прэпаратамі, сітуацыя нармалізуецца і дзіця нармальна развіваецца.

Генетыка здольнасцяў

Адзін з новых кірункаў даследаванняў навукоўцаў з Інстытута генетыкі і цыталогіі — спартыўная генетыка. Беларускія вучоныя сёння не толькі могуць даць бацькам парады наконт спартыўных здольнасцяў дзіцяці, але і вызначыць віды спорту, у якіх будучы спартсмен зможа дамагчыся найлепшых вынікаў. Больш за тое: генетычнае тэставанне спартсменаў, якія ўжо дасягнулі высокіх вынікаў, дае магчыма своечасова выявіць парушэнні ў генах, якія небяспечныя пры спартыўных нагрузках. Вучоныя могуць прапанаваць і метады прафілактыкі, каб засцерагчы спартсменаў ад цяжкіх захворванняў.

Таёмны свет генаў, кажуць, не менш займальны, чым Сусвет. Ён вялікі і яшчэ да канца не абазнаны. Галоўнае ж, можна сцвярджаць: тая ці іншая ўласцівасць гена — гэта даляка не прысуд. Пры вялікім нашым жаданні ды прыклаўшы намаганні працу гена можна скіраваць на правільны шлях.

Валянціна Лемеш

КРЭАТЫЎНА!

Жывая класіка

Акцыя пад назвай “Усе чытаюць Багдановіча!”, якая праходзіла ў Яраслаўскім мемарыяльным доме-музеі Максіма Багдановіча, прынесла цікавы плён

Імёны многіх знакамітых пісьменнікаў у нас на слыху — але ці чытаем мы іх творы? Вось акцыя наша ў музеі, што працуе ў расійскім горадзе Яраслаўлі, і задумвалася для таго, каб абудзіць цікавасць да творчасці Максіма Багдановіча. Як вядома, жыццё яго было цесна звязана з нашым горадам. Удзельнікам акцыі мы прапанавалі запісаць відэа з чытаннем вершаў класіка беларускай літаратуры і даслаць яго на электронную пошту музея.

Такі незвычайны фармат папулярнага творчасці паэта выклікаў шырокі водгук у моладзі. Як вядома, цяпер хлопцы і дзяўчаты актыўна выкладваюць відэаролікі са сваім удзелам у інтэрнэце. І трэба, падумалі мы, толькі скіраваць гэтую вялікую энергію ў стваральнае рэчышча. Арганізатары атрымалі каля 50-ці такіх відэа ад жыхароў Яраслаўля. Прычым, прааналізавалі мы дасланыя матэрыялы, самаму малодшаму удзельніку акцыі Рыгору Лабюку ўсяго 6 гадоў, а самай старэйшай Ліліі Праскурынай — 75.

Сярод дасланных відэаролікаў мы знайшлі і цэлыя тэатральныя пастаўкі. Гэтак, літаратуры і даслаць яго на электронную пошту музея.

Удзельнікі акцыі “Усе чытаюць Багдановіча!” атрымалі дыпломы і сувеніры

і Алены Мадзенавы чытаюць верш “Ноч”. Прыемным сюрпрызам для нас, музейных работнікаў, стала відэа Вусала Насірава: ён прачытаў верш Багдановіча “Дзед” з перакладам на азербайджанскую, родную яму мову.

Самыя арыгінальныя ролікі апублікаваны ў сацыяльных сетках на старонках В Контакте і Facebook музея Максіма Багдановіча і нашых партнёраў — Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ў Мінску. І ніводзін з

удзельнікаў акцыі не застаўся незаўважаным: усе атрымалі ад нас дыпломы на рускай і беларускай мовах, памятнае сувеніры.

Наталля Прохарава, супрацоўніца Дома-музея Максіма Багдановіча, г. Яраслаўль

Паехалі!

Іван Іванаў

У Санкт-Пецярбурзе апрабуюць беларускі тралейбус на аўтаномным ходзе

З сярэдзіны чэрвеня машына курсіруе па маршруце ад станцыі метро “Старая Дзевяна” да Святаўскага праспекта. У салон тралейбуса ўмяшчаецца больш за 150 пасажыраў. Нізкі ўзровень падлогі — не адна з вартасцяў гасця з Мінска: ён можа праехаць больш за 100 кіламетраў аўтаномна, дзякуючы дызель-генератарнай устаноўцы.

Выпрабаванні ў хуткім часе завяршаюцца. Калі піцерцы прымуць машыну, можна будзе падоўжыць тралейбусны маршрут і ў раёны новабудуоўляў, і за межы горада. Прычым — без будаўніцтва новай кантактнай сеткі.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Удмурцкі след на Пухавіччыне

Згадка пра тое, як народны пісьменнік Удмурці Вячаслаў Ар-Сяргі напісаў верш пра вёску Зацітава Слабада

Алесь Карлюкевіч

Доўгі час у маёй хатняй бібліятэцы ў бацькоўскім доме ў Зацітавай Слабадзе — а гэта Пухавіцкі раён Міншчыны — захоўвалася падшыўка шматтыражнай салдацкай газеты “За Родину” за некалькі гадоў. У рэдакцыі выдання ў Ашхабадзе я служыў: спачатку карэспандэнтам-арганізатарам, пасля адказным сакратаром у 1985-88-я гады. Так склалася, што некаторы час, у 1985-м, самной разам служыў і малодшы сяржант Вячаслаў Сяргеў. Удмурт па нацыянальнасці, ён пісаў артыкулы, рабіў фотаздымкі для газеты, якая выходзіла тройчы на тыдзень.

Тут варта заўважыць: удмуртаў у нашай дывізіі, якая рыхтавала папаўненне для Афганістана, было шмат. Справа ў тым, што дывізія была сфарміравана ў час Вялікай Айчыннай вайны ў Іжэўску, ва Удмурці. І, між іншым, вызваліла Віцебшчыну ад фашыстаў. Пра гэта падрабязна ў кнізе “Чатыры гады ў шынялі” расказаў народны пісьменнік Удмурці Міхаіл Лямін. А ў пасляваенныя гады злучэнне дыслакавалася ў Ашхабадзе, куды і прызывалі штогод хлопцаў з Іжэўска, іншых месцаў Удмурці.

Спыра я і не ведаў, што Вячаслаў яшчэ да службы ў войску займаўся літаратурай, пісаў апавяданні. Дазнаўся толькі, калі

ў Ашхабад сябры даслалі кнігу салдата, якая на ўдмурцкай мове пабачыла свет у Іжэўску ў 1986 годзе. Слава тады яшчэ служыў у Ашхабадзе. Але ўжо не ў рэдакцыі, а ў інжынерна-сапёрнай роце. Некалькі асобнікаў землякі даслалі аўтару ў Туркменістан. У 86-м мы развітался. Як аказалася, на доўгія гады. І толькі напрыканцы 90-х ці на пачатку 2000-х сустрэў я ў Белавежскай пушчы журналіста з Удмурці. Даведаўся: Вячаслаў Сяргеў стаў народным пісьменнікам Удмурці Вячаславам Ар-Сяргі. У Іжэўску ды іншых гарадах Расіі, у іншых краінах выйшла шмат яго кніг прозы, паэзіі, мастацкіх перакладаў. Піша Вячаслаў па-руску і па-ўдмурцку. Нездзе з 2003 ці з 2004 года пачалося наша ліставанне з колішнім маім ашхабадскім знаёмцам.

А ў 2008 годзе Вячаслаў Ар-Сяргі быў запрошаны на міжнародны “круглы стол” па пытаннях літаратурных стасункаў у Мінск. Арганізатары “круглага стала” — Міністэрства інфармацыі Беларусі ды выдавецтва “Літаратура і Мастацтва”. Вячаслаў прыняў удзел у Дні беларускага пісьменства ў Барысаве. Выступіў перад школьнікамі ў вёсцы Мётча Барысаўскага раёна, а таксама перад навуачнымі ліцэяў Смілавічах. Разам з Вячаславам мы пабывалі ў Блоні, Блужы, маёй Зацітавай Сла-

бадзе. На Пухавіччыне ўдмурцкага літаратара асабліва ўразіў музей Мікалая Чэпіка. З вялікай увагай слухаў пісьменнік расповяды дасведчанага ў пухавіцкай гісторыі Аляксандра Аляксандравіча Прановіча. Пакінуў Вячаслаў Ар-Сяргі свае ўдзячныя запісы ў кнізе наведвальнікаў Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея ў Блоні. Быў здзіўлены, колькі прыгожаму пісьменству, грамадству падаравала Пухавіцкая зямля паэтаў, празаікаў, увогуле творчых людзей.

А пераначавалі мы адным з тых вераснёўскіх дзён у Зацітавай Слабадзе. І як быў здзіўлены Вячаслаў Ар-Сяргі, калі я паказаў яму падшыўку нашай салдацкай шматтыражкі, у якой і ён некалі друкаваўся. А яшчэ — тую першую кніжачку Вячаслава на ўдмурцкай мове, якая ў мяне захоўвалася з ашхабадскіх часін. Як вынік з тае сустрэчы з Пухавіччынай і нарадзіўся верш удмурцкага паэта — “Зацітава Слабада”. Напісаны ён быў на Пухавіччыне. Пакуль што верш не перакладзены на беларускую мову, таму і падаю толькі частковы яго падрэдкаваны пераклад. “Раніца сачылася, ваколіца драмала, / У небе пагас адбітак зоркі, / Веснічкі на падворку стомлена зарыпелі / — Я ад’язджаю з цяпла Слабоды, / Дзесяць крокаў да чакання аўтамабіля, / Я прайшоў як той Ціт, / Скрозь гады, / І не

Пісьменнік Вячаслаў Ар-Сяргі — сябар Беларусі

азірнуўся, інакш бы — / Я ніколі не вярнуўся б у свае гарады, / У садзе падалі яблыкі, / Чуў іх грукат за спінай, / Развітанне рыхтуючы, падалі хвіліны...” І далей: “Як абярэг у дарогу сваю, / Зацітавае святло я ўзяў у зоркі, / Што мару маю акрыляла — / І ў снах я ніколі не пакідаю тую родную Слабаду”...

Такая вось кароткая гісторыя ў мастацкага твора, якая становіцца яшчэ адной прыкметай шматлічнай і не такой ужо далёкай пухавіцкай літаратурнай памяці. Болей Вячаславу не даводзілася наведвацца ў Беларусь. Але тут і цяпер прыходзяць да чытача яго творы. Вершы Вячаслава Ар-Сяргі друкаваліся ў часопісах

“Польмя”, “Всемирная литература”, калектыўных зборніках, якія пабачылі свет у Мінску. Цяпер рукапіс зборніка ўдмурцкага паэта ў цудоўных перакладах на беларускую мову вядомага творцы Віктара Гардзея, — у партфелі аднаго з выдавецтваў. Спадзяюся, пакуль кніга будзе рухацца да чытача, то ў яе абсягі дадасца і верш “Зацітава Слабада”: пра старажытную пухавіцкую вёску.

Хацелася б нагадаць, што Зацітава Слабада знаёмая ўжо таксама іншым беларускім пісьменнікам: Міхасю Блісцінаву, Уладзіміру Саламаху, Алене Кобец-Філімонавай, Юрыю Сапажкову, Алегу Ждану...

РОДНАЕ І ЧУЖОЕ

Вячаслаў Ар-Сяргі:

“Любая культура павінна ўмець клапаціцца пра свае загарадзі”

Фрагменты з інтэрв’ю народнага пісьменніка Удмурці карэспандэнта газеты “Известия”

Пра шлях дадому

...Як для чалавека, які прывязаны пупавінай да родных мясцін — бо я нават і нарадзіўся не ў радзіліні, не паспелі туды, а ў родавай вясковай хаце... — для мяне самай лепшай дарогай з’яўляецца шлях дадому. І ўсе мае ад’езды рыхтуюцца для радасці вяртання. Мне не раз, дарэчы, у свой час прапаноўвалі працаваць у сталіцы, за мяжой, і ў хвіліны суму я часам і шкадую, што адмовіўся. Аднак з выпарэннем тае туті кожны раз я згаджаюся з нашай даўняй прыказкай: дзе нарадзіўся, там і згадзіўся.

Пра родную мову

...Я — удмурт, ведаю культуру і мову свайго народа — выхаваны на іх. Ведаю і іншыя мовы, і няўжо я ўсё гэта прамяняю на чыё-небудзь што-небудзь, якое прыйдзе там наперадзе?

Не маю я такой магчымасці, ды і не хачу... Тым больш што пра знікненне ўдмурцкай мовы, ды і наогул удмурцкага народа, высакалобья навукоўцы талдычаць ужо з канца XVIII стагоддзя. Гэта прадказваў Мілер, за тым Герцэн і Багаеўскі — людзі высокага розуму. І іншыя... Але яны бліскуча памыліліся ў сваіх імгненых прагнозах... Ідзякуй Богу, што XXI стагоддзе сустрэлі 700 тысяч удмуртаў па ўсім свеце. Мне думаецца, што нас яшчэ і нашмат больш, але не ўсе пра гэта і пра сябе кажуць. Прынамсі, мне хочацца ў гэта верыць.

Пра досвед радасці і досвед гора

... — Ты сказаў выдатную фразу: “скарыстацца момантам радасці”. Але ці шмат ты ведаеш народаў і народнасцяў з такім досведам радасці?

— Багаж досведу радасці, я ўпэўнены, ёсць ва ўсіх народаў Зямлі. Бо народы ствараюцца з людзей і лёсаў людзей, і гэтыя лёсы моцна пе-

раплечены з высёлкаваю галінкаю любові, радасці, павагі адзін да аднаго.

— Усё так, але ў Расіі ледзь не ганарліва ўсхваляюцца досвед гора...

— Так. Таму што досвед нягод — гэта адна з наймацнейшых апорных армагур у грамадскай канструкцыі. Яна змацоўвае народ і дазваляе не прагнуцца, не зламацца ў хвіліны цяжкіх выпрабаванняў. Але пры тым я глыбока перакананы, што адной з абавязковых функцый жыцця народа да з’яўлення досвед радасці. Без яго няма народа.

Пра гонар самадастатковасці і загарадзі

...Калі на вуліцы табе на шыю раптам кінецца не зусім прывабная незнаёмка і пачне цябе залішне абдымалына ціскаць, ад яе можна і трэба ўцячы. А калі іншая мілая незнаёмка стаіць сціпла ля сваёй бярозкі, ні да каго не лезе, то вы не адведзяце ад яе вачэй. І нам трэба ўмець захоўваць гонар самадастатковасці. Да прыкла-

У беларускіх вёсках кажуць: які плот, такі й гаспадар...

ду, гэта ўмеюць рабіць ненцы. Яны не прапускаюць да сябе чужых людзей, захоўваючы сваю культуру. Іх госць — чалавек правяраны. І гэтым яны цікавяць ўсім. А ў Еўропе з яе мультыкультурнасцю ўсе адзін аднаму, напэўна, ужо надакучылі. Любая культура павінна ўмець клапаціцца пра свае загарадзі. Калі гэтыя загарадзі павалены, то любы можа зайсці і ўсё

затаптаць, і пасекчы ўсё, што расце на гэтай зямлі. І на тых “натоптышах” ды порубах вырасце хіба што адзін чартапалох... Таму няхай іншыя людзі заходзяць у культуру народа — з цікавасцю, гасцямі, якія павяжаюць гаспадароў, і абавязкова — праз гасцявую вароты. Там іх сустракаюць хлебам-маслам з перапечамі, а потым, таксама з песнямі, і выпраўляюць.

ГЛЫБІНКА

Грушаўка. Рэйтан. Свята

На радзіме знакамітага грамадскага дзеяча Тадэвуша Рэйтана ў Ляхавіцкім раёне прайшлі адразу два фэсты ў адзін дзень

Фэст сучаснага мастацтва ДАХ, які ўжо дзівіў глядачоў і ў Нацыянальнай бібліятэцы, і ў мінскім Палацы мастацтва, і ў “Пружанскім палацыку” на Брэстчыне, дабраўся і да Грушаўкі. 22 жніўня, ужо ў трэці раз — ёсць традыцыя і паслядоўнасць! — наша Арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана зладзіла фэст на падворку былой Сядзібы старабеларускага роду Рэйтанаў. Фэстываль ДАХ-XXIX “Адраджэнне”, як і іншыя імпрэзы суполкі, сёлета быў прысвечаны 275-м угодкам выбітнай асобы нашай гісторыі з XVIII стагоддзя: Тадэвушу Рэйтану. Гэта ён, нагадаем, адстойваў незалежнасць Бацькаўшчыны так, як і належыць кожнаму сапраўднаму патрыёту. У 1773-м пад час Надзвычайнага сойму Рэчы Паспалітай, ці Дзяржавы абодвух Народаў, ён стаў на чале невялікай групы паслоў з беларускіх зямель Вялікага Княства Літоўскага. Гэтыя патрыёты, апелюючы да законаў дзяржавы, чатыры дні спрабавалі пераканаць карумпаваных або маладушных паслоў адступіцца ад здрады, стаць плячом да пляча на абарону незалежнасці Бацькаўшчыны. Але Акт падзелу быў падпісаны. Што з таго сталася? Пацкаўся...

Як і два гады таму, у Грушаўцы зноў прайшлі два фэсты ў адзін дзень. Спачатку — Свята традыцыйнай культуры “3 крыніцы спрадвечных” — яго арганізаваў адзел культуры Ляхавіцкага райвыканкама. Выступала некалькі дзясяткаў фальклёрных калектываў, у тым ліку і з суседніх Баранавіцкага і Ганцавіцкага раёнаў. Прыехалі таксама народныя майстры, можна было пакаштаваць стравы традыцыйнай беларускай кухні.

Потым распачаўся наш ДАХ. На пачатку выступілі куратары фэсту і заснавальнікі Арт-суполкі Тадэвуша Рэйтана Зьміцер Юркевіч і Алесь Родзін. Мелі слова і спецыяльныя госці: кінарэжысёр Уладзімір Арлоў

Таццяна Матафонава-Грыневіч спявае пры мурах Сядзібы Рэйтанаў у Грушаўцы

і старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Алесь Жлутка. Мы гаварылі пра тое, што неабходна як мага хутчэй стварыць у Грушаўцы Дзяржаўны мемарыяльны музей Тадэвуша Рэйтана. На тое ёсць шмат прычын. Урэшце, гэта справа гонару для ўсіх беларусаў: ушанаваць памяць пра чалавека, які ўсім нам даў прыклад вялікай любові да Айчыны. Бо і ў сённяшнім свеце любіць Беларусь, быць гатовымі абараняць яе гонар, а калі сагрэбіцца, то і самую зямлю, — надзвычай важна. Выказваліся цікавыя ідэі, прапановы. У прыватнасці, як ратаваць ад знішчэння пабудовы на Сядзібе Рэйтанаў. Гаварылі пра Мураванку, дзе, паводле легенды, прайшлі апошнія гады жыцця Тадэвуша Рэйтана, стайню, а таксама стогадовы свіран. Апошні, дарэчы, моцна пацярпеў пад час ліпеньскага ўрагану: віхурай сарвала частку даху. На думку прафесара Анатоля Федарука, якую падзяляюць іншыя спецыялісты, свіран — унікальны

будынак, які трэба ратаваць да востэньскіх дажджоў.

На гэты раз на фэсце ДАХ быў цікавы інтэрактыў: ад раніцы да вечара прадстаўнікі мінскай школы гістарычнага фехтавання “Duellatoria Alba” ў поўнай экіпіроўцы дэманстравалі свой спрыт у двубоях на шпагах і кінжалах. Іншыя госці свята таксама мелі магчымасць паспрабаваць свае сілы ў гэтай справе.

Сярод музыкаў, запрошаных на фэст ДАХ, быў Алесь Лось. З гэтым музыкам і майстрам — ён робіць унікальныя музычныя інструменты! — наша Арт-суполка супрацоўнічае гады два. Алесь, разам са сваёй капэлай, не толькі браў удзел у фэсце год таму, але і паказаў у Начаўскай школе (Ляхавіцкі раён, непадалёк ад Грушаўкі) баглейны спектакль, расказаў, што такое старажытная беларуская батлейка. А на гэты раз Алесь Лось прывёз у Грушаўку лірныя спевы, і здаецца, не было нічога больш велічнага, чым яны. Потым — народныя танцы, за імі распачаліся моўныя курсы

“Мова-Нанова-Баранавічы” — іх, як заўсёды, з душою вяла Юля Трацяк. Пасля выступіла Таццяна Грыневіч-Матафонава. І як хораша гэта было! Песні ядналі слухачоў са спявакай, голас яе ў вечаровай цішы, якая апусцілася на Грушаўку, кранаў самыя патаемныя струны душы.

Быў, вядома ж, на ДАХу і мастацкі складнік. Ізноў сцены Сядзібы Рэйтанаў сталі вялізарным мальбертам, на якім выстаўлялася блізу 60 буйных графічных прац з цыклу “Род Рэйтанаў. Асобы. Падзеі”. Шматлікія прадстаўнікі роду нібы наведалі сваё родавае котлішча, маўкліва распавядаючы глядачам пра сябе, свае жыцці, некаторыя падзвігі. Безумоўна, у цэнтры быў сам Тадэвуш Рэйтан, якому ў гэты дзень было прысвечана шмат цёплых словаў. Графічны шэраг ствараецца куратарамі фэсту, ён — унікальны ў гісторыі мастацтва: Рэйтанам прысвячаецца карпатлівая праца, якая абымае і архіўны пошук, і мастацкае ўвасабленне знойдзенага. Акрамя рэйтанаўскай графікі Алесь Родзін і Зьмітра Юркевіча, быў яшчэ

жывапіс дырэктара Баранавіцкай мастацкай школы Анатоля Лабкоўскага, акварэльныя замалёўкі Святланы Бадак, прысвечаныя Грушаўцы, і батальная графіка Зьмітра Шапавалава. Брала ўдзел у фэсце і цікавая суполка “Абуджэнне”, якую прадставілі мастакі Андрэй Лычкоўскі, Уладзімір Сайко і Яўген Шунейка. Апанаваны будынак былой лядоўні, яны ня толькі дэманстравалі свае творы з нашых пленэраў, але і малявалі партрэты ўсіх жадаючых.

Фэст ужо стаў гісторыяй, а супрацьварыйныя працы, якія вядзе ў Сядзібе Рэйтанаў наша суполка, прадаўжаюцца. За гэты час дах Мураванкі, пашкоджаны ўраганамі, амаль цалкам перакрыты шыферам наноў. Наперадзе — працы на свіране, далучыцца да якіх запрашаем найперш тых, хто мае будаўнічы досвед і можа дапамагчы матэрыяламі. Дарэчы, будзем рады, калі да справы падключыцца і прадстаўнікі беларускай дыяспары з розных краін свету. У каго ёсць жаданне — можам прыняць валандэраў на наступны год. Пішыце на рэдакцыю “Голасу Радзімы”.

Усё больш і больш людзей пашыраюць думку: у Сядзібе старабеларускага роду Рэйтанаў у вёсцы Грушаўка Ляхавіцкага раёна павінен паўстаць Дзяржаўны мемарыяльны музей Тадэвуша Рэйтана. Мы перакананы, што гэта — справа неадкладная, годная і патрэбная для Бацькаўшчыны, што нельга дапусціць, каб нацыянальная святыня, фактычна не маючы цяпер гаспадара, была знішчана ці стала нечай прыватнай уласнасцю. У Грушаўку ж можна вазіць экскурсіі і з Нясвіжа, і з Міра. І жадаючых пабыць у старадаўняй шляхецкай сядзібе, паглядзець родавае котлішча сапраўднага героя Тадэвуша Рэйтана, чалавека, які не шкадаваў нават жыцця свайго ў барацьбе за незалежнасць Бацькаўшчыны, заўжды будзе шмат.

Зьміцер Юркевіч, Арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана

ПЕРСПЕКТИВЫ

З наваколлем — у гармоніі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

“Мы сумесна з навукоўцамі распрацоўваем пералік відаў жывёл і раслін, якія можна выкарыстоўваць у эканоміцы краіны, — казала Наталля Мінчанка. — Гэта, у прыватнасці, зялёныя жабы, вінаградныя смаўжы, а таксама яд гадзюкі... Іх правільнае выкарыстанне магло б значна папоўніць дзяржбюджэт і забяспечыць дадатковыя працоўныя месцы”.

Не абышлі бокам на прэсканферэнцыі і праблемы адыходаў: гэта — адзін з клопатаў Міністэрства нароўні з іншымі органамі дзяржкіравання. Цяпер у краіне ствараецца дзейная сістэма ў галіне абыходжання з адыходамі. “Першапачаткова была пастаўлена задача: забяспечыць вываз камунальных

адыходаў з кожнага населенага пункта, якая рэалізавалася шляхам стварэння сеткі палігонаў”, — расказаў Андрэй Шахэміраў, начальнік упраўлення абыходжання з адыходамі. Цяпер у Беларусі створана 167 такіх палігонаў. Яшчэ адна важная задача: уключэнне ў гаспадарчы абарот другасных матэрыяльных рэсурсаў. “У цэлым па краіне аб’ём выкарыстання адыходаў вытворчасці ў 2014-м у параўнанні з 2010-м павялічыўся на 22 працэнты і склаў больш за 81 працэнт ад аб’ёму іх утварэння. Сёлета плануем падняць гэты паказчык да 85 працэнтаў”, — праінфармаваў Андрэй.

Пра дасягненні і клопаты беларускіх гідраметэролагаў расказвала Марыя Гермянчук, начальніца дзяржстановаў “Рэспубліканскі

цэнтр па гідраметэрологіі, кантролі радыяактыўнага забруджвання і маніторынгу навакольнага асяроддзя”. На 17-м Сусветным метэаралагічным кангрэсе, які прайшоў у Жэневе ў траўні-чэрвені 2015 года, было адзначана: Беларусь знаходзіцца на высокім тэхналагічным узроўні, атрымлівае цікавыя дадзеныя, якія могуць быць выкарыстаны для абслугоўвання па ўсіх галінах эканомікі.

Як складваецца міжнароднае супрацоўніцтва ў галіне аховы навакольнага прыроднага асяроддзя — пра тое расказала Марына Філіпюк, начальніца аддзела міжнароднага супрацоўніцтва. Цяпер Беларусь як член ААН — удзельніца многіх міжнародных прыродаахоўных пагадненняў, актыўна працуе над тым,

Прыгажосць беларускіх азёраў — пад надзейнай аховай

каб уратаваць планету ад экакатастрофы. “Наша Міністэрства адказвае за тое, каб не парушаліся, выконваліся палажэнні 24-х прыродаахоўных канвенцый, звярнула ўвагу Марына Філіпюк. — Апошнія сярод іх — пагадненне аб ахове афра-еўразійскіх

мігруючых водна-балотных птушак”. Цяпер ідзе актыўны перамоўны працэс з міжнароднымі арганізацыямі, вынік яго: Еўрасаюз уключыў ахову навакольнага асяроддзя ў адзін з трох прыярытэтных напрамкаў супрацы з Беларуссю на бліжэйшую пяцігодку.